

«Відлига», або Чи можливе кіно без Регіни Марківни?

Лариса Брюховецька

Анна Чиповська – Мар'яна у фільмі «Відлига».
Режисер Валерій Тодоровський. Росія, 2013

Кожен, хто дивився впродовж листопадового тижня на ІНТЕРІ серіал Валерія Тодоровського «Відлига», зміг знайти для себе щось пріоритетне, щось близьке. Тому що, незважаючи на полегшений жанр, маємо в цьому випадку смислову багатошаровість. На перший погляд, суто розважальний твір дає добру поживу для роздумів, спогадів, алузій та асоціацій. Особливо цінний він для шанувальників кіно (бо це кіно про кіно), а також для тих, кого цікавить період відлиги, період, який сприймається як оптимістична пора, сповнена бажанням прожити життя з усією повнотою.

Чи не найбільше естетичне задоволення дає ефект подвійної гри, коли актори грають акторів, які грають свої ролі перед кінокамерою (як тут не згадати «Американську ніч» Франсуа Трюффо!). Це дуже рідко трапляється в кіно, бо вимагає неймовірної легкості, артистичності проживання в образі. Не випадково Валерій Тодоровський говорив про своє захоплення цим проектом, про те, що вжився в нього, адже знімав про молодість своїх батьків (він – син Петра Тодоровського, відомого українського і російського кінорежисера і кінооператора, народженого в м. Бобринці Кіровоградської області, який 1954 року здобув операторський фах у ВДІКу й був оператором знакового фільму Одеської кіностудії «Весна на Зарічній вулиці»). Тож не випадково герой фільму Віктор Хрустальов – кінооператор. Ясна річ, що персонажі фільму – вигадані, але алузій у персонажах «Відлиги», починаючи з директора «Мосфільму» і закінчуючи талановитим сценаристом Костею Паршиним, який викинувся з вікна (самогубство вчинила реальна людина – талановитий сценарист Геннадій Шпаліков), дуже багато. Можна також знайти реальних прототипів екранних режисерів, які знімають кінокомедію «Дівчина і бригадир», – Федора Кривницького та Єгора М'ячина. Один – традиціоналіст, лауреат Сталінської

премії, улюбленець влади, другий – амбітний початківець, учень Михайла Ромма (тут виринає в пам'яті ім'я Андрія Тарковського, хоча той ніколи не був ні в кого стажером і уявити, що він погодився б на таку картину, просто неможливо).

Захоплення викликає і те, яких типажів – учасників знімальної групи фільму, що про нього розповідається у «Відлизі», – зібрав Валерій Тодоровський. Віриш у правду знімального процесу – кінопроби, підготовка костюмів, робота гримерів, виїзд в експедицію, зйомки на натурі, в студійному павільйоні. Ну і, звісно, слід віддати належне фактурі й реквізиту – кінотехніці, автомобілям, одягу тих часів, тобто 1961 року. Постановниками рухала відповідальність перед пам'яттю тодішніх кінематографістів – саме тому можемо говорити не про стилізацію тих уже далеких часів на сучасному екрані, а про їх асиміляцію. Саме в той час було так, що серед ночі до людини (тут – до Віктора Хрустальова) без попереджень вривається весела компанія напідпитку й продовжує свої розваги, не звертаючи жодної уваги на господаря квартири.

Кіно 1960-х робили люди одержимі: такими й показано у фільмі згаданих режисерів (незважаючи на постійні запої, Федір Кривицький залишається тверезим і мислячим в оцінках, у ставленні до подій і людей) та операторів – і Хрустальова, й Люсю, якій доводилося знімати і ручною камерою, що важила близько 50 кілограмів. Особливу повагу викликає помічник режисера Регіна Марківна – особистість відповідальна і незворушна, без якої, так виглядає, кіно неможливо було б зняти. Це вона рухає процесом, без неї ці, часто розбалансовані, а то й істеричні особи (особливо актори, у яких бувають напади самобичування) ніколи б не вклалися в намічений графік зйомок, не виконали б виробничий план. Знаючи її доброту, самовідданість і справедливість, всі їй підкоряються, всі до неї прислухаються. Віддає Тодоровський належне ще одній важливій для фільму особі, хоча менш помітній, але незамінній – директору фільму Гії Рєвазовичу, який, як виявилось, був політв'язнем ГУЛАГу. І як би не було складно, скільки б не виникало несподіванок і перешкод, корабель під назвою «Дівчина і бригадир» ішов своїм курсом до успішного завершення. І ніхто не міг передбачити, що цей невинний фільм заборонять (дружина члена Політбюро, яка перша побачить фільм, назве його аморальним). Тут вступає в дію ще одна сюжетотвірна інтрига – двоїстість подій або підтекст, адже всі учасники зйомок, не знаючи, в чому річ, переконані, що причиною заборони є помста слідчого прокуратури.

Єдина людина, яка до кінця зберігає свою людську гідність і не боїться заїхати по фізіономії не кому іншому, як слідчому прокуратури, – це Віктор Хрустальов. А слідчий помститься йому, опублікувавши в центральній газеті підлу статтю «Трус хуже предателя» – про те, що 18-річний Віктор у 1944 році не пішов на фронт (батько, відома в країні особа, узяв для нього бронь,

Євген Циганов – Віктор Хрустальов у фільмі «Відлига»

боячись втратити і другого сина). Врешті, відторгнутий професійним середовищем і своєю дружиною, з якою після восьми років розлучення в нього нарешті налагодились стосунки, він змушений залишити Москву і податись до Одеси. На цьому фільм і завершується.

Не можна не згадати любовні сюжети цього серіалу: дотепно вибудовані й водночас стресові для персонажів ситуації любовного чотирикутника, куди входять упевнена в своїх жіночих чарах студентка Мар'яна, улюбленець жінок Віктор Хрустальов, його дружина-актриса і Єгор М'ячин. Досить оригінально вирішено любовну лінію оператора Люсі.

Хочеться згадати і про політичне наповнення фільму, про ті страшні рецидиви сталінізму, який вступав у суперечність з потеплінням постсталінських часів. «Сталин уже восемь лет как умер», – говорить Федір директорі «Мосфільму», з яким він у приятельських стосунках. «Но не для всех,» – чує у відповідь. Ті рецидиви проявляються у хворобливій підозріливості Наді, Федорової дружини, сильніше – в художниці костюмів, яка в новій моді вбачає розбещеність, у впевненій у своїй правоті дружині члена Політбюро. Але найжахливішим оскалом сталінізму є вже згаданий слідчий прокуратури, чия ненависть до Віктора Хрустальова, який не приховує нестійкості своїх почуттів до жінок, але який уміє відстояти власну честь, посилюється не до кінця усвідомленою заздрістю, що людина може жити вільно, без страху, не за усталеними правилами і стандартами. Зіткнення з прокуратурою – це зіткнення свободи із духом примусу, заборон (тема прокурорів нині цікава й актуальна в Україні).

Можна ще багато говорити про вірогідно передану жертвність персонажів, причетних до кіно, про інтенсивну музику Костянтина Меладзе, яка увібрала мелодику шлягерів початку шістдесятих. Про атмосферу й чудових акторів. Але краще у всіх цих достоїнствах переконатися самому, переглянувши серіал.